

Uitleg van een cao aan de hand van de Haviltex-maatstaf

Bb 2016/90

In dit artikel wordt het arrest van de Hoge Raad van 25 november 2016 ECLI:NL:HR:2016:2687 (FNV/Condor) besproken, waarin een antwoord wordt gegeven op de vraag op welke wijze het onderhavige sociaal plan, dat als cao is aangemeld, moest worden uitgelegd.

1. Inleiding

De Hoge Raad overwoog in zijn arrest van 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687 (FNV/Condor) dat een sociaal plan dat als cao was aangemeld, moest worden uitgelegd aan de hand van de Haviltex-maatstaf. Deze overweging zal de oplettende lezer met de wenkbrauwen doen fronsen: voor de uitleg van cao's was toch juist de cao-norm aangenomen, waarmee een (meer) geobjectiveerde uitleg van overeenkomsten wordt voorgestaan? Dat is juist. Sterker nog, de Hoge Raad is niet op die cao-norm teruggekomen. Deze (wellicht) opluchting zal de wenkbrauwen van de lezer waarschijnlijk nog niet voldoende ontspannen. Het is daarom tijd dit recente arrest van de Hoge Raad nader te bespreken in het licht van de meer abstracte vraag wat geldend is voor de uitleg van overeenkomsten. Alvorens op het arrest in te gaan, zal daarom eerst een overzicht worden gegeven van de uitleg van overeenkomsten.

2. Uitleg van overeenkomsten

2.1 Haviltex-maatstaf

2.1.1. De Haviltex-maatstaf

Het standaardarrest voor de uitleg van overeenkomsten is HR 13 maart 1981 ECLI:NL:HR:1981:AG4158, NJ 1981/635 (Ermex/Haviltex), waarin de Hoge Raad heeft overwogen:

“De vraag hoe in een schriftelijk contract de verhouding van [partijen] is geregeld en of dit contract een leemte laat die moet worden aangevuld, kan niet worden beantwoord op grond van alleen maar een zuiver taalkundige uitleg van de bepalingen van dat contract. Voor de beantwoording van die vraag komt het immers aan op de zin die [partijen] in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Daarbij kan mede van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen [partijen] behoren en welke rechtskennis van zodanige [partijen] kan worden verwacht.”

Deze overweging wordt de *Haviltex*-maatstaf genoemd. Daaruit blijkt dat de (gemeenschappelijke) partijbedoelingen ook van belang zijn voor de uitleg van de tekst. Vanwege

het betrekken van de bedoelingen van alleen de contractspartijen bij de uitleg van de tekst, gaat het om een voornamelijk subjectieve uitleg. Het is echter ook deels een objectieve uitleg, zoals blijkt uit het bij die uitleg betrekken van de tekst van de overeenkomst en omstandigheden als de maatschappelijke kring van partijen en de bij hun te verwachten rechtskennis.

2.1.2 Groot gewicht aan de taalkundige uitleg; Haviltex-maatstaf wel leidend

Ondanks dat bij de Haviltex-maatstaf de partijbedoelingen (meest) van belang zijn voor de uitleg van de tekst van de overeenkomst, kan onder bepaalde omstandigheden als uitgangspunt een groot gewicht worden toegekend aan de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van de tekst. Bij deze omstandigheden kan onder meer worden geteld op: i) de aard van de transactie (een commercieel contract); ii) de omvang en gedetailleerdheid van het contract; iii) de hoedanigheid van partijen (professionals); iv) de vraag of partijen (juridisch) deskundige bijstand hadden; en v) in het bijzonder of de overeenkomst ertoe strekt de rechten en verplichtingen nauwkeurig vast te leggen, zoals kan blijken uit een ‘entire agreement clause’ (zie HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, NJ 2007/575 (*Meyer Europe/Pont Meyer*); HR 29 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA4909, NJ 2007/576 (*Derksen/Homburg*); en HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101 NJ 2013/214 (*Mexx/Lundiform*)).

Voormeld uitgangspunt betekent niet dat de partijbedoelingen geen rol meer spelen. In *Mexx/Lundiform* overwoog de Hoge Raad:

“Ook indien bij de uitleg van een overeenkomst groot gewicht toekomt aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen, kunnen de overige omstandigheden van het geval meebrengen dat een andere (dan de taalkundige) betekenis aan de bepalingen van de overeenkomst moet worden gehecht. Beslissend blijft immers de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.”

Dit heeft met name een processueel effect. Op basis van de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis kan de rechter komen tot een voorshands oordeel over de uitleg van de tekst. Vervolgens zal hij moeten onderzoeken of de stellingen van één van de partijen over een andere uitleg van de tekst voldoende zijn onderbouwd om te worden toegelaten tot (tegen)bewijs daarvan.

2.1.3 Haviltex-maatstaf ook beslissend als tekst een patstelling oplevert

De overweging uit *Mexx/Lundiform* inhoudende dat, kort gezegd, de *Haviltex*-maatstaf beslissend blijft, heeft de

¹ Gert Jan Boeve is advocaat bij Van Benthem & Keulen N.V. te Utrecht.

Hoge Raad herhaald in zijn arrest van 13 november 2015 (ECLI:NL:HR:2015:3303, *Bb* 2016/2). Vervolgens overwoog de Hoge Raad:

“Anders dan het hof heeft overwogen, is de Haviltex-maatstaf ook van toepassing indien partijen op de tekst van de overeenkomst haaks op elkaar staande bedoelingen en verwachtingen baseren en geen van beider interpretaties aanstonds volstrekt onaannemelijk is. Het hof had dan ook mede in het licht van de door partijen aangevoerde omstandigheden moeten vaststellen welke betekenis aan de desbetreffende passage in de overeenkomst toekomt.”

Een patstelling: dezelfde tekst in de overeenkomst werd door iedere partij aan de hand van de partijbedoelingen op een andere manier uitgelegd en beide interpretaties waren aannemelijk. Toch geldt ook dan onverkort de *Haviltex*-maatstaf, aldus de Hoge Raad.

2.2 De cao-norm en haar ratio

2.2.1 De cao-norm

In het in deze bijdrage te bespreken arrest *FNV/Condor* heeft de Hoge Raad een verhelderend overzicht van de rechtspraak over de cao-norm gegeven, waarin een eerdere overweging uit zijn arrest van 17 september 1993 (ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, *NJ* 1994/173 (*Gerritse/Hydro Agri Sluiski*)) te herkennen is:

“Volgens vaste rechtspraak geldt voor de uitleg van een bepaling van een cao de zogeheten CAO-norm. Deze houdt in dat aan een bepaling van een cao een uitleg naar objectieve maatstaven moet worden gegeven, waarbij in beginsel de bewoordingen van die bepaling, gelezen in het licht van de gehele tekst van de cao, van doorslaggevende betekenis zijn, zodat het niet aankomt op de bedoelingen van de partijen die de cao tot stand hebben gebracht, voor zover deze niet uit de daarin opgenomen bepalingen kenbaar zijn, maar op de betekenis die naar objectieve maatstaven volgt uit de bewoordingen waarin de cao is gesteld. Bij deze uitleg kan onder meer acht worden geslagen op de elders in de cao gebruikte formuleringen en op de aannemelijkheid van de rechtsgevolgen waartoe de onderscheiden, op zichzelf mogelijke tekstinterpretaties zouden leiden (Vgl. HR 24 februari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU9889, *NJ* 2012/142).

Ook de bewoordingen van de eventueel bij de cao behorende schriftelijke toelichting moeten bij de uitleg van de cao worden betrokken (vgl. HR 31 mei 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2376, *NJ* 2003/110). Indien de bedoeling van de partijen bij de cao naar objectieve maatstaven volgt uit de cao-bepalingen en de eventueel daarbij behorende schriftelijke toelichting, en dus voor de individuele werknemers en werkgevers die niet bij de totstandkoming van de overeenkomst betrokken zijn geweest, kenbaar is, kan ook daaraan bij de uit-

leg betekenis worden toegekend (vgl. HR 28 juni 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE4366, *NJ* 2003/111).”

Kortom, een cao wordt objectief uitgelegd, waarbij in beginsel de tekst van doorslaggevende betekenis is. Omdat een tekst van de cao op zichzelf niet ondubbelzinnig hoeft te zijn, moet bij de uitleg onder meer ook de tekst van de schriftelijke toelichting op de cao en de overige tekst in de cao worden betrokken (dus de tekst en haar schriftelijke context), alsmede de aannemelijkheid van het rechtsgevolg van een bepaalde uitleg. Dat betekent niet dat de partijbedoelingen geen rol spelen. Een eventuele partijbedoeling die kenbaar is voor niet bij het opstellen van de cao betrokken partijen, omdat die objectief volgt uit de tekst en schriftelijke context van de cao, kan worden betrokken bij de uitleg van de bepalingen uit de cao. Het gaat dan dus om een objectief vast te stellen subjectieve partijbedoeling bij die bepalingen.

2.2.2 Ratio van de cao-norm

De Hoge Raad heeft in het deze bijdrage te bespreken arrest *FNV/Condor* tevens overwogen wat de ratio van de cao-norm is:

“Uit een en ander volgt dat de bestaansgrond van de CAO-norm is gelegen in de bescherming van derden tegen een uitleg van een bepaling in een overeenkomst waarbij betekenis wordt toegekend aan de voor hen niet kenbare partijbedoeling, en in de noodzaak van een eenvormige uitleg voor alle door die overeenkomst gebonden partijen.”

Gelet op deze ratio, overwoog de Hoge Raad in zijn arrest van 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, *NJ* 2005/493 (*DSM/Fox*) dat de cao-norm ook is toegepast in geval van uitleg van een sociaal plan dat geen cao is, een trustakte bij een obligatielening en het Bindend Besluit Regres (met verwijzing naar arresten van de Hoge Raad).

2.3 Afrondend: verhouding Haviltex-maatstaf en cao-norm: versus?

Hoewel dat op het eerste gezicht misschien anders lijkt vanwege de respectievelijk subjectieve en objectieve uitleg, bestaat tussen de *Haviltex*-maatstaf en de cao-norm geen tegenstelling, maar een vloeiende overgang, aldus de Hoge Raad in zijn arrest van 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, *NJ* 2005/493 (*DSM/Fox*):

“Enerzijds heeft ook bij toepassing van de Haviltexnorm te gelden dat, indien de inhoud van een overeenkomst in een geschrift is vastgelegd (...) de argumenten voor een uitleg van dat geschrift naar objectieve maatstaven aan gewicht winnen in de mate waarin de daarin belichaamde overeenkomst naar haar aard meer is bestemd de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift en een eventueel daarbij behorende toelichting niet kunnen kennen en het voor de opstellers voorzienbare aantal van

die derden groter is, terwijl het geschrift ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen. Anderzijds leidt de CAO-norm niet tot een louter taalkundige uitleg;”

Na de overweging dat de cao-norm niet tot een louter taalkundige uitleg leidt, haalt de Hoge Raad de reeds besproken arresten over de uitleg van een cao aan. De vloeiende overgang waaraan de Hoge Raad refereert lijkt dus te worden ingegeven door de vraag in hoeverre een overeenkomst tot doel heeft de rechtspositie van niet bij het opstellen van de overeenkomst betrokken derden op uniforme wijze te regelen. Tussen de subjectieve uitleg enerzijds en de objectieve uitleg anderzijds, zou zich dan de subjectieve/objectieve of objectieve/subjectieve uitleg bevinden, afhankelijk van de mate waarin de rechtspositie van derden is betrokken, waarbij in de gegeven omstandigheden de uitleg van de aanduiding voor de 'slash' de boventoon voert. Gemeenschappelijk aan de *Haviltex*-maatstaf en de cao-norm is volgens de Hoge Raad (*DSM/Fox en FNV/Condor*):

“(…) dat bij de uitleg van een schriftelijk contract telkens van beslissende betekenis zijn alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen.”

2.4 Uitleg van notariële akten

Hoewel een notariële akte niet (geheel) kan worden beschouwd als een overeenkomst, wordt voor het overzicht van de uitleg van overeenkomsten kort aangestipt dat het vaste rechtspraak is dat het voor de uitleg van notariële akten die strekken tot levering van registergoederen en de vestiging van beperkte rechten daarop, aankomt op de partijbedoeling voor zover die in de notariële akte tot uitdrukking is gebracht, en dat deze bedoeling moet worden afgeleid uit de in de akte gebezigde bewoordingen, uit te leggen naar objectieve maatstaven in het licht van de gehele inhoud van de akte (HR 8 juli 2016 ECLI:NL:HR:2016:1511, *NJ* 2016/325). Dat is een met de cao-norm vergelijkbare norm en heeft een daarmee vergelijkbare ratio: derden moeten kunnen afgaan op hetgeen in de akte is vermeld.

3. Hoge Raad 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687 (FNV/Condor)

3.1 Relevante feiten

Condor Constructions B.V. (hierna: Condor) is enig aandeelhouder en bestuurder van Ossfloor Tapijtfabrieken B.V. (hierna: Ossfloor). In 2010 heeft Ossfloor het voornemen om over te gaan tot een reorganisatie, waarbij 116,7 fte wordt teruggebracht naar 34,5 fte (hierna: de 35 werknemers). In dat kader heeft Ossfloor advies gevraagd aan haar Ondernemingsraad. Tevens heeft zij de FNV geïnformeerd en aan de FNV in concept een sociaal plan overhandigd. In de daarop volgende periode worden onderhandelingen gevoerd over dit sociaal plan door de FNV en Ossfloor. Bij de onderhandelingen zijn betrokken:

Partij	Vertegenwoordigers
FNV	1. Bestuurder 1 2. Bestuurder 2 3. Kaderlid
Ossfloor	1. Personeelsfunctionaris Ossfloor , tevens eiser tot cassatie 32 2. Directeur/bedrijfsleider Ossfloor , tevens eiser tot cassatie 34 3. Controller van de Condor Groep 4. Hoofd personeelszaken van de Condor Groep

Het plan resulteert in een akkoord, waarna dit akkoord in een sociaal plan wordt opgenomen. Dit plan is ondertekend door voormelde bestuurder 1 van de FNV, 'Van Os' namens Ossfloor (vermoedelijk onbedoeld niet geanonimiseerd) en door de directeur van Condor.

Het sociaal plan had een werkingsduur tot en met 2015. In dit sociaal plan heeft Condor² zich garant gesteld voor de nakoming van de verplichtingen van Ossfloor uit hoofde van het sociaal plan, indien binnen de looptijd zou worden besloten tot sluiting van Ossfloor of Ossfloor failliet zou gaan. Vanwege deze werkingsduur en de garantie had de Ondernemingsraad een positief advies gegeven op het sociaal plan, omdat dit voor de 35 medewerkers voldoende garanties voor de nabije toekomst biedt. Dit sociaal plan is als cao aangemeld. In 2011 gaat Ossfloor failliet en de FNV en de (inmiddels kennelijk) 34 werknemers vorderen, kort gezegd, nakoming van Condor van haar verplichtingen uit het sociaal plan.

Ten slotte is nog relevant dat alle partijen voor wie de uitleg van het sociaal plan relevant is, partij zijn bij de procedure: de FNV, de 34 werknemers en Condor. Ook Ossfloor en de andere werknemers zijn als relevante partij te beschouwen, maar inmiddels was Ossfloor failliet verklaard en hadden de andere werknemers een vergoeding op grond van het sociaal plan ontvangen, zodat zij geen belang meer hadden bij de uitleg.

3.2 Hoge Raad

De Hoge Raad overweegt dat de in § 3.1 van deze bijdrage genoemde feiten en omstandigheden meebrengen dat bij de uitleg van het sociaal plan mede betekenis toekomt aan de voor derden niet kenbare bedoelingen van de opstellers van het sociaal plan, omdat in het licht van de voormelde ratio van de cao-norm de toepassing daarvan in het onderhavige geval niet is gerechtvaardigd. Deze ratio is kort gezegd dat derden dienen te worden beschermd tegen een uitleg aan de hand van een voor hen niet kenbare partijbedoeling en dat een eenvormige uitleg noodzakelijk is voor alle aan de overeenkomst gebonden partijen ('derdenbescherming', aldus A-G Timmerman bij dit arrest (ECLI:NL:HR:2016:923)).

² In de tekst van het sociaal plan wordt Condor Capital B.V. genoemd, niet Condor Constructions B.V. Condor Capital B.V. wordt ook wel het moederbedrijf genoemd. Het hof en de Hoge Raad refereren zonder toelichting aan Condor. Kwestie van uitleg?

Deze overweging van de Hoge Raad brengt met zich dat het verwijzingshof aan de hand van de *Haviltex*-maatstaf zal moeten gaan uitleggen, waarbij ook de voor derden *niet* kenbare partijbedoelingen worden meegewogen. De rechtvaardiging daarvoor zou wellicht gevonden kunnen worden in het feit dat enerzijds alle partijen voor wie het sociaal plan relevant is betrokken, althans vertegenwoordigd waren bij de onderhandelingen over en ondertekening van dat sociaal plan (inclusief de werknemers via de FNV), en dat anderzijds al deze partijen ook partij zijn bij de procedure. Zo beschouwd zou de vraag kunnen rijzen of sprake is van resterende 'derden' die moeten worden beschermd. Daarmee samenhangend is wellicht meer voor de hand liggend dat de rechtvaardiging voor deze overweging kan worden gevonden in de afwezigheid van de noodzaak voor een eenvormige uitleg voor alle door die overeenkomst gebonden partijen in de zin van de cao-norm, omdat die noodzaak over het algemeen zal worden ingegeven door het voorkomen van tegenstrijdige uitspraken. Die situatie doet zich niet voor, omdat alle door het sociaal plan gebonden partijen ook procespartij zijn in dezelfde procedure. Al met al lijkt dit wel een uitzonderlijke, zo niet unieke situatie.

4. Afrondend en conclusie

Voor de uitleg van overeenkomsten zijn naast de tekst van de overeenkomst ook de partijbedoelingen van belang. Dat is met het arrest *FNV/Condor* opnieuw bevestigd. De ene wijze van uitleggen kan wel een processueel voordeel opleveren boven de andere. Uitgangspunt is immers dat de degene die zich met een bepaalde uitleg op het rechtsgevolg van de feiten beroept, daarvan de bewijslast draagt. Als de rechter echter op grond van de tekst voorshands al van oordeel is dat een bepaalde uitleg moet worden gevolgd, brengt dat oordeel met zich dat de andere partij (tegen)bewijs zal moeten leveren voor de andere uitleg.

In de hierna opgenomen tabel wordt een overzicht gegeven van de uitleg van de in deze bijdrage behandelde overeenkomsten, waarbij wordt opgemerkt dat de uitleg van overeenkomsten steeds afhankelijk is van alle omstandigheden van het geval, naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen.

Uitleg van overeenkomsten				
	'Type' overeenkomst		Relevantie van de tekst	Bepalen partijbedoelingen
1	Overeenkomst		Niet alleen van belang	Subjectief (<i>Haviltex</i>)
1a		i) Commerciële overeenkomst. ii) Omvang. iii) Detailniveau. iv) Hoedanigheid partijen. v) Bijstand (juridisch) deskundigen. vi) Bedoeling nauwkeurig vastleggen rechten/verplichtingen.	Kan groot gewicht aan de taalkundige betekenis van de tekst worden toegekend, beslissend blijft de partijbedoeling.	Subjectief (<i>Haviltex</i>)
1b		Patstelling op basis van de tekst.	Ook als groot gewicht aan de taalkundige betekenis van de tekst kan worden toegekend, blijft beslissend de partijbedoeling.	Subjectief (<i>Haviltex</i>)
A	Cao		Doorslaggevend belang van de tekst en haar schriftelijke context, waarbij partijbedoeling betekening kan hebben.	Objectief (<i>cao-norm</i>)
A1		De partijen voor wie de uitleg van de cao van belang is zijn indirect betrokken bij: i) onderhandelingen over; ii) ondertekenen van; iii) procedure over de cao. (Geen 'resterende' derden)	Niet alleen van belang	Subjectief (<i>Haviltex</i>)
I	Notariële akte betreffende levering geregistreerd of beperkt recht daarop		Van belang	Objectief